החול ספג את הדם!

אורי קיסרי

זוכרים אתם את אל־עלמיין? את רומל? את מונטגומרי? את הסכנה ההיסטורית באיימה על כל המזרח התיכון שלנו להציפו ולהצמיתו?

גם הם זוכרים כל זאת. ורק לפני כמה שבועות נערך כינוס מיוחד במינו בעיר הגרמנית דיסלדורף, בו נפגשו חייליו לשעבר של ה„אפריקה קורפוס".

כך חגגו 20 אלף גרמנים, ששירתו תחת פיקודו של רומל, את זכר המערכה, שלפני 13 שנה נכתבה בהיסטוריה באותיות של דם ועשן. לגרמנים נצטרפו גם 200 איטלקים — שכן גם איטליה לחמה אז לצדה של גרמניה — ומה שמחל ואופייני יותר: גם 300 אנגלים, שאז, לפני 13 שנה, נמצאו במחנה היריב של ה„אפריקה קורפוס". תיש להסיק מכך, שבסופו של דבר הופכת מלחמה אויבים לידידים... לאחר 13 שנה?

לחגיגות בדיסלדורף הופיעה גם לילה אנדרסן, הזמרת הגרמניה, שקנתה באותה תקופה את עולמה בשירת „לילי מרלן". כך, באותו יום־שנה בדיסלדורף, שרו למעלה מ־20 אלף איש, במקהלה, ובהינצחה של הזמרת, את השיר, שגם הוא, לא פחות מרעמי התותחים, כתב היסטוריה.

תמיהה, שצבא גדול וידידותי זה לא ערך עליה אל המדבר המערבי לקטר שם למולדן הקרבות. יתכן, ואילו היו מגיעים צליינים אלה למקום, היו נוכחים, כי החול ספג לחלוטין את הדם...

* * *

כלום אין זה סמלי? כלום אין ההיסטוריה חוזרת על עצמה ורק בשינוי התפקידים והמקומות?

כן, אני זוכר...

הם היו אז מעבר לים, מתרפים נפשם למות על חרות ואושר, ונשותיהם הצעירות, מודאגות וחרדות, הביאו לאויר העולם דור של ילדים לוהטים, חיורי־פנים ועצבנים. הן הרו אותם בין קרב לקרב, בין התקדמות לנסיגה, בין נצחון לתבוסה, בין יאוש לתקוה, לקול תופים רחוקים וצנזורת תאוצרה... לרעש מפציצים שורקים ומהלולים.

אה, זו היתה תקופה רבתי של עבדות ותדלון? על כל שפתיים לא נישא כי אם שם אחד, שם אחד בלבד, וכל הפיות לא ביטאו אלא את שמו של אדם זה, אחד, יחיד. ואמהות ונשים ואחיות דובבו חרישית על שפתיהן, ובמבוכי נפשן, את שם חזועות. ילד צלו על כדור העולם והכל פיו שרף כל ניצן אהבה, כל גבעול של חטה. היטלר! וכך היה תלוי ההליל זה כחרב־ענקים על ראשו של אנוש. דברטוט שערה על שממות המוקיון שלו, נתמלאה חבל קלגסים ודליבנות וכידונות ופגיונות ודגלים ותלינים, והוא צעד במיסקר הכבוד על דרך לפודה בגולגלות ויצוקה בדם.

ומיליוני אמהות נענעו עריסות עצובות ושרו שירי תוחלת לבנים שנולדו. „אבא יחזור... הוא ירוצץ ראש הרשע... הוא ינתק כבלי שיעבוד... הוא יחזור ויביא לעולם חוסן של אושר..."

* * *

ומה של אושר? לא הביאו. בידים ריקות חזרו...

ושלהי 1945 ראו חיילים עייפים, רכובי גב קמעא, ארוכי פנים, חיורי עור, איטרי יד, קטועי רגל, שהביטו סביבם בעינים כבויות ודברו עצובות. מבויישים קרבו אל אשת היקום. אחזו בידה הצוננת וביקשו לבכות. ויש והרימו אל פיהם את ילדם... ונבוך הזאטוט, לא ידע את הזר במדים, שהבליג על יבבה בגרון. והגבר לחץ, לחץ את היצור הרך אל לבו ונשקו בחפזון בשפתיו הצורבות.

על חזם, בשורות ארוכות, התנוססו צבעים מתרוננים, אדום, כחול, סמוק וצהוב, סימנים של קרבות, אות לנצחונות, למערכה, לשבי ולפלישה. אך בלב קננה האכזבה הגדולה, והיגון — מן השורש ועד הצמרת — חרק בשיניים תותבות.

הם יצאו מן הטיוט, מאצל ערפלים של מנהרה אפלה נמלטו, מנהרה, שתגורי תעמולה כוזבים הסיקוה בדם צעיר, בעצמות נעורים, יצאו — והנה היא מאירה בכל זאת, השמש, כאשר האירה. יהדרור. שוב אינו מלה מרוקנת, מליצה ללא רוח חיים באפה. יהתשוקה, אם כל אדם, התלה מגששת במבואות עורקיהם וממיתה את דמם שנקפא. כי ישוב ויזרום, ישוב וישיר ויתסוס ויאדים.

חמש שנים! חמש שנים הלכו הלכו אהדי מליצות נשגבות ושדופות, תקריבו ללילות וימים למלך ולמולך; כחבילות דואר אלמוניות, בסיסונות. נישלטלו ממקום למקום. מגבול אל גבול, נרדפו בחפירות והקיצו בבורות, כוסו שלג, דם, בוץ ותהילה, היבקו כל נערה חיורת ורעבה, כל ישישה צמוקה, לאה ועלובה, והרהרו באשתם תרחוקה, באשת חיקם, בביתם, בנוום, בארצם בילדת, בשמשם הזורחת ומפיצה אור יקרות בים של דמדומי ארגמן ותכלת.

* * *

ערב אחד, רחוק, אפל וטחוב, בהתעותי בין סמטאות קריה, הגיע לאזני קול משודר בינון. נעימת השיר לא היתה זרה לי, כבר שמעתיה, ידעתיה, אך המלים היו לבושות לה, רחוקות וטרופות בריות נתערפלו במותי.

מאין בא הקול? כלום מתיבת רדיו שבקרבת מקום? לא, לא נתפשתי לסברה זו. הקול המשודר היה קול אנוש. קול במעדרמיו... בלא תהליכים של מכונה... קול, שלא עבר עשורות מדודי חשמל וצנורות של זיקוק מלאכותי. ולא היה כל ספק, כי מגרונו של גבר עולה השיר. היה זה קול נמוך עבה עריר יחציר [illegible]

האיש לבד [illegible] טעצעות בימתית, של התנוקות כרכבית, לא היתה בו, הוא שר מן הלב, למען הלב והוא חוזר ושר, וחוזר ושר עד בלי סוף כאילו לא היתה אחרית לשיר, אף לא ראשית, ודומה היה, כאילו אין המנגינה מנגינה, והמילות אינן מלות, כי אם גלים לאין ספור, זורמים ובאים בזה אחר זה, מאצל הנצח ואל הנצח.

כי שר המשורר הנעלם כמי שהשיר לו פורקן ודמעה, ואני הלכתי אחרי הקול, כגשש בערבה הלכתי, ערבה, שספגה דמו של נצח בעקבותיו של רוצח. ואני גששתי, הלכתי וגששתי, אחרי הקול המשורר.

ועתים הלך הקול ונדם, בהוליך אותי צעדי בכיוון מוטעה; ולעתים קרב אלי, כי קרבתי ובאתי אליו. עכשיו נתבהרו לי גם המלים, עכשיו לא היה עוד כל ספק בעיני. עברית היתה לשון השיר.

„רוח סתיו נושבת, פנס רחוב צועק,
„מהר אל הרכבת... כל הגדוד הולך"

עכשיו ידעתי! זו היתה לילי... לילי מרלין! נגל של חום, של כאב, של משהו קודר, הציף את לבי, משהו מים חמול, ושלשום, ומעוד ימים רבים, ימים? לא... לילות! עתה זכרתי לילות על לילות, לארכן של שנים, ארוכות, קשות, שנים שדמו לאחרונות בחייך, אחרונות בחייו של אנוש, ואתה ישבת אז לילה לילה, מראשית הערב ועד אחרי חצות, ליד אשנב החשמל של הרדיו והאזנת. כך היתה 1940 כך היתה 1941, ואחר כך 1942, 43, 44... אה, שנים ארוכות ארוכות, ונוגות ושחורות! ובהעבירך הכפתור השמאלי מברלין לוינה, מוינה לפאריס, ומפאריס להאג, לסופיה, לבלגרד, לבוקרשט — בכל מקום היית נתון לאותה הרוח השטנית של אותו אדם אחד, שנשים דובבו את שמו בשנאה ובחיל.

אבל יש... כן, אבל יש! יש והגל ההוני החום והמתועב, יש והיה מביא אליך לפתע, כמו בדרך נס, משהו אחר... מה קרה שם? האם היה זה הגרעין הראשון של המרד המאיים? האם היו אלה עצמות יבשות של בטהובן, של ביתה, של היינה, של יחידי סגולה ונדירים, ששבו לתחיה ועמדו לכפר על העוון השטני? — קול... קול אשה, לא סופרנו, לא לירי, לא קולורטורי, קול אשת כואב, קונטר־אלטו קודר, עצוב, חרישי, משהו מנוזמת חרות בעצים, מאירשת הצעירים בנשמות... היא שרה. כמעט. בחצי קול... הזמן בשירה, האנטיתיזה של הדרבנות, של המגפים, של הצעדים המתרישים, של ההודעות הרשמיות והנביחות הרשמיות־למחצה... היה בקולה העמוק, הנוגה, משהו שכאילו הדביר והכניע את ה„זיג־הייל" המפוצץ כי היא שרה על פנס בודד, יתום ועצוב..

כי כל השיר לא היה כי אם אנחה שבמצב־רוח, תשוקה, שבגעגועים, רוח סתיו נושבת... פנס רחוב צועק... „חיל הולך גרמני"? לאו דווקא.

חייל... אדם. אדם במדים, כבכתו, שלו בים בזרועותיו שנים: החיים והמות.

* *

השיר הזה... כל הפרשה שלו היא מלאה ענין. בראשיתו היה שיר מושר בפי החיילים בבית יין, במסבאה. שירי יין הם שירים, שעסיס הגפן משקה אותם והאדם בא ומוהל בו בעסיס את דמעתו, רוצחים ובריאים בוכים אל תוך היין, ולכן שירי היין עזי מבע, פשוטים ועזי מבע.

כך היה גם שיר זה על החיל והפנס הקודר, כשכל אירופה נשתעבדה להיטלר ונחנקה תחת מגפו, היה שיר־האהבים התמים הזה, במנגינתו הפרימיטיבית, יוצא סיפון של נחמה ללבבות. קול האדם נשמע בו, קול הגייס החמישי בתוככי גרמניה... וכל אירופה האזינה לו, הקשיבה לו בחרדת קודש. כל אירופה וגם אסיה, אפריקה ושתי האמריקות. איתה זו „כוכבת" של הראדיו הגרמני. לילה אנדרסון, שהיתה משדרת בקולה העגום, הקודר והסתוי, את השיר. כך נתפרסמה לילה אנדרסון כ„לילי מרלין" — והכינוי עבר לה בירושה, בשם תואר, וכשם־עצם פרטי כאחד... הכל הקשיבו לה, בני ברית ושאינם בני ברית, ויש מעשה, כאילו יום אחד עמד חייל נאצי לתקוע את כידונו במעיו של חייל רוסי שבוי, כשלפתע נשפך אל האויר קולה העגום של לילי, שהגיע מתיבת ראדיו רחוקה ...והגבר החום הוריד את ידו, הרפה מאויבו ויפנה עורף ונתרחק, שחוח...

ואכן, מסתבר, שלא פלא ולא מקרה הוא, כי היה בקולה של לילי אנדרסון־מרלין זו לחמם, במשך שנים כה רבות, את הלבבות, בשביב אחרון של תקוה ואמונה, הואיל ומסתבר, שיום אחד שילח אותה בפיטורין גבלס הקטן ותרחיק אותה מן המיקרופונים... עוונה היה כבד מנשוא: היא הזילה דמעה על גורל היהודים והשמיעה דעתה בקול רם... ורק לאחר שנכנס ז'וקוב בשערי הבירה, החזירוה אל המקול.

לאחר זמן ירשו והאנגלו־סאכסים את תאויב ויזדשו גם את שירה של לילי, והטומים של בריטניה הגדולה שרו אותו.

* *

כך הגיע השיר גם אלינו... אל חיילינו.

המנגינה הלבבית, הנשמתית הזו, לקחה גם את לבם, והם זרקו ממנה את קליפתה הטאבטונית והלבישו לה עברית, עברית פשוטה, עברית של רחוב אלנבי, כה שורשית וטבעית...

„זיו עיניך הבהיר.
„מבין אלפי בנות העיר —
„אני נזכר עוד, גילי..."

לא... הם לא רצו בלילי... לא בלילי ולא במרלין! ובמחושב, או באקראי, היתה לילי בפיהם לגילי... גילי, שם נערה שבמולדת... גילי — שם קולקטיבי לחיילים בלא מדים.

והם שרו, על מעברות הסאניו שרו, ואל מול פני התותחים ההונים שרו, וכך שרו את שירם, בנימה יהודית עצובה, רומנטית וטהורה, בלכתם צפונה, מאצל איטליה על גדות התיכון ועד לבלגיה והולאנד, על שפת הים הצפוני

* *

אחר כך עברו חלפו שמונה שנים, תוך שמונת השנים ספגו החולות את הדמים והיו צמאים לדם חדש. העורבים כבר הכו... כבר עטו אל השדות — והכה.

ב־1948 לבשו החיילים מדים ישראלים. גם עכשיו שרו שירים. אבל לא לילי ולא גילי ולא רוח סתיו ולא פנס רחוב ולא רכבת היו בשירים. עכשיו שרו על באב־אל־ואד ועל „יום יבוא. האמיני..."

היום בא, והחול ספג מחדש את הדם. ועוד שנים חלפו, עוד שמונה שנים, ומבור דמשש ועד פורט סעיד טסים בשמים מסרסים ועורבים ואילו החול, כל החולות, חולות החול והאבן והאספלט, סופגים את הדם.

מילואים

על קפה הפור

הכנסתי ביצה־של־שהרית לתוך בית שליקתה.

נגשתי לפתוח את הדלת, נטלתי מידי הדוואר את צו־הקריאה ועיינתי בו עיין היטב.

צררתי את צרורי, נפרדתי מבני־ביתי לשלום ויצאתי לי לדרך. הופעתי במקום שהופעתי, נרשמתי כדרך שנרשמתי ותתמתי על קסדא, על מדים, על שק־שינה... לבסוף נשלחתי למקום שנשלחתי.

הטילו עלי לעסוק במלאכת־קולמוסין, דהיינו: בדברים שבין פיוטא לדיחתא — כל מה שקורין בלשוננו „מוראל"... עד שאני מותח קו יפה מתחת לראשו־של־פרק, שמפר־עברו כל האחרים את סיני, ססמד למיראן, הגיעו לשרם־א־שייך ואם לא הפריזו במקצת — חנו בנקודה נמוכה כל־כך, על פני מפת־העולם, שרק שיעולן של פרות־הקוטב ונביחתם הצרודה של כלבי הים הדרומי הדריכו את מנוחה לילם.

פיוטא ראשונה, שניה, שלישית... סיימתי במקום שפתחתי, השיבותי את חמדים, את הקסדא, את שק־השינה... נמחקתי, כדרך שנרשמתי וחזרתי לי לביתי...

הביצה היתה שלוקה עתה כמעט לגמרי!

אך לא, ברצינות הראוני נא, בכל דברי־ימי־עולם, מעוף־נצחון תמוף יותר! היכן מצינו אומה, שתביים את אנשיה, תצוידם, תשלחם לשדה־קרב, תמגר את בעלת־דבבה, תחזירם למיקומם ותמחה פיה — בפחות משבעה־ימים?

לאחר מכן ראיתי, ערב־ערב ברכבת הכחולה שלנו, אותה סצנה עצמה: פועלים, מלצרים, חנונים, סטודנטים, חוזרים לביתם מתוך נמנום־של־עייפות... אם היתה להם שהות להחליף כותונת, או לישון פעם לילה תמים במנוחה, אינני יודע; אך יודע אני כי תספיקה להם, בינתיים, שעתם להיות „אנזחים", „סידונים", „לוחמים", „מנצחים", „ותיקי־מלחמה" ו„חיילים משוחררים"... הכל באשר לכל. בפחות משבעה ימים! כמעט שהייתי אומר עליהם, בלשון אותו מכתב אנגלי שנון, כי חזרו צפונה וראו את גב־עצמם פונה והולך עדיין דרומה. מי יתן ולא יחליפו עתה כיוונים!

האגרת

מה לכם נדהמים כל־כך, טוכי־פלצות ממש, מסגנון אגרתו של דודנו קולייה? הוא — ודברי־אים? הכלמו נא! הוא, הרי, סתם־כך... כמי שמשיח לפי תומו... גרסת־שגרא, חייתי אומר, נוסח בית־אבא... לפגוע בנו נתכוון? הבלים!

אלא שקולייה איננו פיטן. לעזאזל! סגנונו שלו — פשוט יותר, מודלני יותר... פרוזה רומית שוספת של דרך־המלך... לשון עממית. מהלכת, שאתה מוצאה בעולמות המחר בכל עתון („ערפדים, טרוצקיסטים, מוצצי־דם, תנים משורפים, רבי־טבחים, כלבים מזי־קצף"), בכל שידור („טיטואיסטים, ספילים, שפיטנר וול־סטריט") ובכל ארגון בית־דין („אפאשים בינלאומיים, טפילים, טוכנים אימפריאליסטים"...). מה לכם, עומדים, איפוא, ומרטנים? דיידא בולגאנין לא יצא עתה — בשנותיו! — לצוד למענכם אונזים מיוחדים, למרוט לכם נוצות־מצחר מיוחדות ולערוך לכם אגרת מיוחדת, בלשון שאתם רגילים בה! הגיע הזמן שנלמד לכבד אף סגנון של אומות אחרות... הסינים משתמשים בזומית־סוייא, תחת מלח, בחרדל, חם, תחת פלפל... כלום יעלה על דעתנו לדרוש מהם סגנון־סעודה אחר, רק משום שהורגלנו בסגנון איירופי?

מלחמת כידונים

לעומת דברי־אגרתו של המיור־גנרל אחמד סאלם, מפקד הדיוויזיה השלישית (מנוחתה עדן?) אשר לסיני, עיינו נא בדברי מפקדה של אחת מחטיבות ישראל בעזה.

— „כל אחד מאתנו" נאמר באגרתו של ארחו חם, „חייב לקדש עצמו למערכת הבלתי־נמנעת נגד ישראל ולהשמדתה במועד מקרוב ביותר. באורח הברוטאלי ביותר..." אך קברניטינו שלנו מה כותבים? נצטט נא, בהזדמנות זו, קטע אחד מתוך עלון־קרבי:

„עזה השחצנית המתרברבת, המעלה קצף על שפתיה; עזה, המסכחת בתוכה פידאין ומשגרתם לטבוח נשים וטף, עזה זו, שנועדה לשמש לו לצבא־מצרים קרש־קפיצה למדינת־היהודים — נמצאת עתה בידינו... ואולם ידים אלה, אמיצות ככל אשר הנן, הן ידי צבא תרבותי. היודע מי הוא ובשם מי הוא נלחם... רוצה אני שלא תשכחו כי צה"ל לא יניח לאיש לחלל את כבודו.

כל שיגלה התנגדות ויפריע לנו בפעולותינו, יענש קשה, ימי רברבנותה ותככיה של עיר זו חלפו־עברו לבלי שוב. אך כל שיציית להוראותינו וישמור על כבודנו כמנצחים — נשמור אנחנו על כבודו כמנוצח. הוא יהנה מן השלום, מן הבטחה, מן הסדר וממדת־הצדק שאנו מביאים עמנו על כידונינו.

לא מן המדבר אנו באים, אלא ממדינה נאורה ושוחרת־שלום. אנו מקבלים עתה מידי האויב עיר מוזנחת, מזוהמת ופרימיטיבית. אך נדאג להפכה למסודרת ושלוה. אם נפגע כאן במשהו ללא־חמלה — תהי זו הכנמת, הגרענת והבזות, שעיר זו מצטיינת בה כל־כך. מדינת־ישראל תסולול דרכים, תתקין ביבר־שופכין ותבער את פגעיה הרעים של העיר עד תומם.

מרוממני, כתשמתו לשמוע כי הצבא מתכוון לשמור על שמו הטוב כשלוחה של האומה ולא לפגוע בעיר נפולה. אין בה עתה לא „ערבושים" ולא „ערבי־צ'יקים". אלא אנשים מנוצחים בלבד. כל שלא ינהג כחוק — ייענש כחוק. כל שישב בשלוה — לא יילא מידינו כל רע. חייו ושלמות רכושו מופקדים בידינו לבטח!

ולמי שאין דברי ברורים — יטב לו שיעיין בפקודת־היום, הקובעת באורח שאיננו משתמע לשתי פנים, מה דינו של המתעט ברכוש לא לו!"

אגב אורחא: מסרתי את דבר העלון... לא פחות, לא יותר!

מה נשמע

דן בן אמוץ

בעצם הסערה הפוליטית המתחוללת סביבנו ומקדירה את שמי תדרום בקרעים העננים ואלומת זחמה מטילה פה ושם את אורה הסושר על ראשנו.

אופטימיסט רואה בכל סימן לטובה ואנו מאז ומתמיד נמנינו על מחנה מרכיבי משקפי השמש. שדרכם הכל נראה יפה יותר, ואפילו גוף חולון נראה דרכם כנוף מתוך סרט תנ"כי בצבעים טבעיים של ססיל בי. דה־מיל. שברנו לצבא המצרי רגל והוצאנו לו עין אחת — טוב מאד, נכון? הצבא שלנו השתלט על חצי האי סיני — מצוין. כעת אנו נאלצים לוותר על השטח הכבוש — גם כן טוב וזה מכמה וכמה סיבות. אלף: המצרים לעולם לא ישכחו שחצי האי סיני היה בידינו. בכר לא נדבר על אלפי השבויים וההרוגים שיזכירו להם זאת או על הטנקים והתותחים וכלי הרכב שלהם שיעמדו מולם וינגדם.

מה שיזכיר להם את גובהותנו במדבר סיני יותר מכל זה קופסאות ה„אקסטורט" הריקות בצידי הדרכים, העתונים היומיים עם כותרותיהן המתנוססים בדגלנים שרוח המדבר תעבירם על פני כל הארץ ותלחש את האמת: „למלך מידאס — אוזני חמור, למלך מידאס —

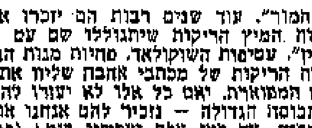

אוזני חמור". עוד שנים רבות הם יזכרו אותנו לפי קופסאות המיץ הריקות שיתגוללו שם עם תוית של „פרימין", עטיפות השוקולאד, מחיות מנגות הברזל, והמעטפות הריקות של מכתבי אהבה שליוו את החיילים בדרכם המפוארת. ואם כל אלו לא יעזרו להזכיר להם את התבוסה הגדולה — נזכיר להם אנחנו את הפרשה מדי שבוע. עד כאן אלף ועכשיו בית: (במקרה ששכחתם, המדובר הוא בצדדים החיוביים שבפינוי חצי האי סיני) הגיאוגרפיה של ארץ ישראל מסובכת גם בלאו הכי ולמחות תלמידי בתי הספר ישמחו שלא צרפנו את חצי האי סיני לשיעורים המשעממים של המורה המהושקף המבכר תמיד לדבר על ריבוי האוכלוסיה, אחוז התמותה, כמות הגשמים, הפלורה והפאונה, משלוח ידים של התושבים, והמבנה הטופוגראפי במקום להעביר ברגל את תלמידיו על פני הגיאוגרפיה, לצוד למענם את הפאונה, לקטוף את הפלורה, לדבר עם האוכלוסיה ולחוש את כמות הגשמים השנתית. אך גם בגיאוגרפיה יבשה זו אפשר היה איכשהו לקבל עוד ציונים לא רעים לולא מחלקת המחוז הנוטה לסבך את הכל. לוא תשאירו את חצי האי סיני כמו שהוא — מילא, שמות כמו אבו עגילה, שארם־אל־שיך, טור, אל־עריש, עזה ורפיח אפשר עוד לזכור בעל פה. הסכנה היא שתלמידי כתה ה' בשנת 1966 יצטרכו לזכור שמות כתל ברוך, גבעת משה, יד משה, קרית משה, כפר משה, שדה משה, מעין משה, עין משה, שער משה, תל משה, גבעת סיני, כפר סיני, שדה סיני, מעין סיני, שער סיני, תל סיני, בית סיני, ודיסקו ג' בכל אחד מהמקומות האלה. זה כבר באמת יותר מדי ומוטב שנצא מסיני כל עוד לא מאוחר.

שמע עש

הסיפור הוא כבר ישן ורבים, אם לא כולם, שמעו אותו. אנו מעלים אותו על הניר רק למען ההיסטוריה וכדי שהדורות הבאים ידעו משהו על חוש ההומור הישראלי המלבלב בתפרחת משגעת בימי מלחמה; בימים הראשונים של המלחמה, לאחר שהמצרים „הורידו" 14 מטוסי סילון ישראלים ו„השמידו" את שארית צבא היהודים במדבר נקלטה ופוענחה תודעה מצרית דחופה למפקד הצבא הסורי. (אם שמעתם את הסיפור אל תמשיכו לקרוא.) „חיל האויר שלנו נמגר. אמרה ההודעה, תמציצו מיד את תל אביב וחיפה" כעבור רבע שעה נקלטה התשובה הסורית לנאצר: „בסדר, המצביר".

הפליטים

באחד הימים הראשונים של השבוע ניגשנו לעזה (לפני שבועיים בלבד קל היה יותר לגשת לניו־יורק או לאוסטראליה מאשר להגיע לעזה; על המאורעות ששינו את פני המצב הזה עיין בעתונות היומית של תחילת החודש.) כדי לראות, בין השאר, את אחד ממחנות הפליטים הערבים. הגענו למחנה „ריפאל" (מהמלת ראמל — חול) שעל שפת הים, לא הרחק מנמלה העתיק של עזה, בשעות הצהרים ו„הרחוב הראשי" של המחנה זוזה מלא ערבים וערביות שעמדו בלהקות נפרדות והביטו בסקרנות בחיילי החי"ר הקשישים שהתהלכו הנה והנה ברשול, בבגדים פרועים לפי מיטב מסורת חיל המילואים כשסטנים תלויים כמגרים על כתפיהם.

ימה של עזה היה סוער ועכור והעננים שנצטברו בשמים היו תלויים מעל מחנה הפליטים כאות ומופת. ילדים יחפים מגולחי ראש התרוצצו בתחתונים ובחולצות צבעוניות וערביות בשמלות שחורות ומטוספסות לאורך בסגול יאדום עבדו במגוד ירכיים כסירות מדבר כשהן נושאות על ראשן שקי קמח גדולים. הרוח שנשבה מהים הניפה את שולי הכפיות שעל ראשי הגברים ואת הכסיות שהיו תלויים עדיין מעל בקתות הבלוקים כדגלי כניעה. המון רב של פליטים (בעיקר ערביות וזקנים) אחרים כרע בישיבה מזרחית בין שורת בתים וחיכה לחלוקת המזונות הנעשית עדיין על ידי פקידי אונרוא. בדרך כלל מבוצעת החלוקה אחת לעשרה ימים. אולם בגלל המאורעות שנתרחשו לאחרונה בוצעה החלוקה האחרונה לפני עשרים יום והמחכים בתור גילו חוסר סבלנות ועצבנות רבה. בראש התור עמדו שוטרים ממשטרת עזה במדים כחולים וכומתות שחורות וניסו להשתלט על ההמון בצעירות וקללות. פני הפליטים היו קשים וקשה היה לתאר אותם מחייכים. תינוקות יבבו בחיק אמן והראשונים בתור הביטו בתחינה בשוטרים וחיכו לסימן עדור קל ביותר כדי לקום ולרוץ במרוף עם הסלים והשקים לתוך השער שנמשך בשורה ארוכה לאורך גדר תיל, על פני מגרש חול ובצידו של קיר נמוך המקיף את מחסני אונרוא. הנשים היו מחוסרות תכשיטים ורק על ידי הזקנות אפשר היה להבחין בצמיד כסף שחוק. הגברים הביטו בישראלים במבט אדיש יחסר הבעה שהיה מעבר למשטמה. ובתוך כל הציפיה המתוחה הזו, באוירת המסלה, הידטו לתן תרנגולות שחורות וצבעוניות בחול, כאילו דבר לא קרה לבעליהן.

פתאום עבר גל של חיים בהמון המצפה והראשונים קמו, התקדמו מסיעה ומיהרו לכרוע לקול צעקה השוטרים, חיל ישראלי קשיש בבאטל־דרס ישן, ללא כובע לראשו, בעל פנים אדומים ובלתי סימפאטים התקרב בריצה והחל לצרוח על השומרים, „אחורה, אחורה". תגיד להם ללכת אחורה או שאני שברת לך את הראש" השוטרים החלו שוב לצרוח בקולות צרודים, „אירג'אה, פולו אירג'יהה אירג'יהי יה בינת, אירג'יהי אל וארה", אולם הצעקות והבקשות לא עזרו. הם ישבו דומם והסתכלו בעיניים ונפחדות בפני השוטרים. חייל הישראלי (ארנגאוי לפי מבטאו) הסתער לתוך הקהל, דרך על מספר אנשים, החל להניף את ידיו על ימין ועל שמאל עד שהמהומה גדלה וצעקת הנשים עלתה יבכי התינוקות התגבר וההמון כולו זז מטר אחד אחורנית. „אני שברת לך את הראש במקל הזאת אם עוד הפעם נותן לזוז חצי מטר". צעק החייל לשוטרים. „זה לא בני אדם. אמר אלינו. זה חיות, אם אני לא מחזיק אותם ביד של ברזל הם מתנפלים על המחסנים וגונבים כל האוכל. הם רק מבינים כח ולא יותר".

מיהרנו להתרחק מהחייל הישראלי שפתאום חסר מהמגוני בפרברי תל אביב לשלוט בחייהם של 27,000 איש. ניכר היה שהוא ממלא את תפקידו בהנאה יתרה. בינתיים נתקהלו הגברים ברחוב הראשי והאחראי על שוטרי עזה, ערבי כבן 45, בעל כרס מכובדת ושפם מפואר השתער עליהם במקלו והחל לפזרם בקללות אדירות. „ילעאן אבוקי", צעק לעבר בחורה צעירה. חריבתכום, יללה, יללה רוחו יא פלאב. אימשי איבן

שארמוטה". לאחר כל קללה הסב האיש את עיניו לעברנו ולעבר קבוצת הישראלים שעמדה והסתכלה באדישות ובחן את רושם תוקפנותו.

המאושרים שהצליחו להגיע לראש התור בקבוצת „יטר", (הפליטים מתחלקים לקבוצות בהתאם למקום מוצאם) הוכנסו אחד אחד לתוך המחסן הגדול של אונרוא ועברו לאורך הקיר כדי לקבל את קצבת המזון. (3 קילו קמח לחודש לנפש, 250 גראם סוכר, 275 גראם שומן, 250 גראם אורז, ו־900 גראם עדשים.) בחוץ החלו הנשים להעמיס את שקי המצרכים על ראשן ולהתרחק במהירות לעבר הבטחות שלהן תרחק ככל האפשר מהתור, מחיילים, מהשוטרים ומהמלחמה.